

Stenlund), lapsuus (Eriikka Jankko), vammaisuus (Riitta Kuusi) ja homoseksuaalisuus (Eetu Kejonen ja Tuomas Hynynen). Stenlund käsittelee varsin laajasti viimeaikaista suomalaista keskustelua hengellisestä väkivaltaasta. Hän päätyy ehdottamaan uskonnonvapautta ja oikeutta mielenterveyteen valmiusteorian näkökulmasta. Uskonnollisten yhteisöjen sisäisiin ongelmiin, kuten hengelliseen väkivaltaan, ei tulisi puuttua kontrollia lisäämällä ja uskonnonvapautta rajoittamalla, vaan tukemalla yhteisöön kuuluvien yksilöiden valmiuksia. Keskeiseen rooliin nousevat kasvatusta ja koulutus: lapset tulisi saattaa kohtaamaan eri tavoin ajattelevia ihmisiä viimeistään kouluikäisinä.

Jankko keskittyy analysoimaan Jumalan lapsi -käsitteistöä ja pyrkii osoittamaan, miten kielen avulla voidaan sekä toivottaa tervetulleeksi että torjua. Jankon mukaan Jumalan lapsi -käsitteistö voi rakentaa siltä myös ihmisoikeuskielen ja teologisen kielen välille.

Kejonen ja Hynynen lähestyvät kirkon kantaa homoseksuaalisuuteen ja erityisesti samaa sukupuolta olevien parisuhteisiin kahdesta eri näkökulmasta, jotka täydentävät toisiaan. Kejonen esittelee ja analysoi herätysliikkeiden usein kielteistä kantaa samaa sukupuolta olevien parisuhteeseen. Hynynen puolestaan esittelee kirkon virallista ja opillista kantaa, mutta tuo keskusteluun mukaan myös kirkon ja seurakuntien toiminnassa muodostaman kannan. Hynynen tarkastelu osoittaa, miten kirkko on toiminnan tasolla elävä, muuttuva, moniääninen ja ajoittain ristiriitainen yhteisö. Entä missä määrin kirkolla tulisi olla yhtenäinen käsitys seksuaalisuudesta ja avioliitosta? Kuvaavasti Hynynen viimeinen alaotsikko "Onko kirkolla kantaa samaa sukupuolta olevien avioliittoon?" päättyy kysymysmerkkiin. Voiko sanoa, Hynynen kysyy, että "yhteisöllä on kanta, jos organisaatio ja viralliset linjaukset eivät kovin paljon voi vaikuttaa jä-

senten näkemyksiin?" (s. 312). Hynynen päättää artikkelinsa toteamalla, että "kirkon säädökset, kannanotot, toiminta ja julkinen keskustelu eivät ehkä vaikutaakaan ihmisten käsityksiin *seksuaalisuudesta* vaan ihmisten käsityksiin *kirkosta*" (s. 312). Lukijalle jää vaikutelma, että Hynynen mukaan kirkon tulisi pyrkiä yhtenäiseen käsitykseen avioliitosta eikä moniäänisyyttä tässä asiassa rakenna kirkkoa yhteisönä.

Kokonaisuutena artikkelikokoelma tarjoaa läpileikkauksen monenlaisista tutkimuskysymyksistä, joita lähestytään eri metodien kautta. Yhteistä on yhteisöllisyyden tarkastelu. Samalla kirja kokonaisuutena kuvaa luterilaisen kansankirkon todellisuutta. Kejonen sanoittaa sen osuvasti näin: "Kirkossamme elää lukuisia hengellisiä liikkeitä, joilla on omia painotuksiaan ja jotka esimerkiksi homoseksuaalisuutta ja samaa sukupuolta olevia pareja koskevissa kannanotoissaan voivat omaksua toisistaan jyrkästikin eroavia näkökantoja. Tämän voidaan katsoa olevan kansankirkon kokonaisuhteisöllisyyden realiteetti, mutta myös sen haaste. Kansankirkossa elää lukuisia erilaisia yhteisöllisyyksiä, jotka osaltaan muodostavat ja muokkaavat kirkon sisäistä todellisuutta ja julkista kuvaa. Nämä yhteisöllisyydet myös muodostavat vahvoja perinteen, opin ja eettisen ajattelun yhteisöjä" (s. 289).

Kirjaa lukiessani jäin kaipaamaan vahvempaa punaista lankaa, joka liittäisi eri artikkelit ja niiden johtopäätökset yhteen. Yhden mahdollisen yhdistävän teeman olisi tarjonnut kirkon tarkastelu yhteiseen jumalanpalvelukseen kokoontuvana yhteisönä. Tämä teema nousee eri tavoin esille monissa artikkeleissa. Yhteisen johdannon lisäksi teos olisi ehkä tarvinnut yhteisen loppuyhteenvetdon.

ELINA HELLOVIST, TEOL. TRI

IGOR MIKESHIN

How Jesus Changes Lives: Christian Rehabilitation in the Russian Baptist Ministry. Research Series in Anthropology. Helsinki: University of Helsinki 2016. 223 s.

Igor Mikeshinin sosiaali- ja kulttuuriantropologian väitöskirja toteuttaa vaikuttavasti etnografian pääperiaatteita: pyrkimystä ymmärtää toista elämisa maailmaa ja tutkijan itsensä käyttämistä tutkimusvälineinä. Tutkija haluaa ymmärtää päihderiippuvaisten kaksitasoista kääntymistä: psykologisesti kääntymistä kristityksi ja fyysisesti kääntymistä riippuvuudesta. Mikeshin tavoittelee tätä osallistumalla pitkiä jaksoja Venäjän baptistikirkon päihderiippuvaisten vieroitushoitoon kolmessa eri keskuksessa. Hän käyttää omia kokemuksiaan, samaistumistaan, eläytymistään ja osallistumistaan uuden tiedon tuottamiseen. Sekundääriaineistona hän käyttää lyhempiä vierailuja useissa keskuksissa, jolloin hän ei itse osallistunut vieroitukseen. Tätä kautta hän näki työtä monipuolisesti myösöntekijöiden näkökulmasta. Kolmannen tason datakseen Mikeshin kutsuu psykologista tietämystä riippuvuudesta sekä opintoja Raamattusta, protestanttisuuden historiasta ja dogmatiikasta. Tämä ilmentää tutkimuksen kontekstia, joten pitäisin sitä taustakirjallisuutena.

Tutkimuksessa ilmiö asetetaan kontekstiin: Venäjälle, jossa päihdetien käyttö on suuri sosiaalinen ongelma, ja Venäjän evankeliseen baptistikirkkoon, joka on ortodoksisen kirkon hallinnoimalla Venäjällä vähemmistö kirkko. Baptistikirkolla on Venäjällä jo pitkät juuret, mutta koko historiansa ajan se on leimattu lahkoksi. Alkuluvuissa Mikeshin esittelee antropologista uskonnontutkimusta maailmanlaajuisesti, mutta ei muilla aloilla tehtyä uskonnon tutkimusta Venäjän vähemmistö-

kirkoista, jota olisi ollut mielenkiintoista tuoda esiin tutkimusaineiston keruutavasta (etnografia, haastattelu, kysely) riippumatta. Taustaluvussa valotetaan kuitenkin mielekkäästi baptistien historiaa ja nykypäivää Venäjällä, ja vähän tunnetun aiheen esittely englanniksi on erittäin hyvä ratkaisu.

Osallistuvan havainnoinnin pääkohde on Pietarin ja lähiseutujen suurimman baptistikirkon ja rekisteröityjen baptistien pääkirkon, Poklonnaja goran eli Ylistysvuoren kirkon ylläpitämä Laupiaan samarialaisen päihdevieroitusohjelma. Yksistään Pietarin baptistikirkolla on yli kolmekymmentä päihdevieroituskeskusta. Luku on valtava kirkon kokoon suhteutettuna, kun kokonsa ja kannatuksensa puolesta ylivertaisen Venäjän ortodoksisen kirkon vieroitusohjotkeskuksia on koko maassa joidenkin tutkimusraporttien mukaan noin seitsemänkymmentä.

Kerronta Laupiaan samarialaisen vieroitusohjotuksesta, ihmisistä ja olosuhteista yhteisössä etenee Mikeshinin kynän kautta miellyttävästi kuvaillen. Tutkijan omat havainnot ja oleskelu kentällä saavat ansaitsemansa tilan. Pastori Vladimir Ezhov, aiemmin itsekin narkomaani, perusti ensimmäisen vieroitusyhteisön vuonna 2004. Tämän jälkeen perustettiin baptistikirkko Miloserdie (Armeliaisuus), jonka jäsenistä suurin osa on vieroituksen läpikäyneitä ja heidän perheenjäseniään. Vieroitushoidot järjestetään eristäytyneissä oloissa maaseudulla. Hoito on ilmaista ja yhteisöjen saama tuki minimaalista, joten elämä keskuk-sissa on vaatimatonta ja ankeaa: talvella on kylmä eikä juoksevaa kuumaa vettä tule, sisävesi ei välttämättä ole, ruoka on huonointa laatua sekä usein vanhentunutta. Kuri on tiukka eikä päiväohjelmasta saa poiketa. Ohjelma kestää kahdeksan kuukautta, josta ensimmäinen kahden kuukauden jakso, rehabilitaatio, käytetään täysin (12 tuntia päivässä) Uuden testamentin ja kristillisen elämän perusteiden opiskeluun. Vieroi-

tusvaiheessa olevia ei pidetä henkisesti kypsinä lukemaan Vanhan testamenttia. Toinen vaihe, adaptaatio, opettaa elämään rauhallisessa kanssakäymisessä muiden kanssa. Nyt luetaan koko Raamattua ja tehdään töitä. Työn pääasiallinen tarkoitus on pitää vieroitettavat kiireisinä, ei juurikaan tuottaa mitään.

Väitöskirjan metodologian esittely on kuvailevaa. Menetelmäkirjallisuuden käyttö olisi paikantanut tutkijan toiminnan tarkemmin etnografian kentälle. Mikeshinin etnografia tiivistyy ilmaisuihin: osallistuminen ja oleminen (being there). Tämä tarkoitti, että osallistuessaan sekä rehabilitaatio- että adaptaatio-vaiheisiin Mikeshin myös lauloi ylityksissä, jakoi Raamatun sanaa, luki ja opiskeli Raamattua sekä teki töitä. Yksi rajoitus hänellä oli: hän kieltäytyi rukoilemasta, jottei esittäisi muuta kuin on. Mikeshinin positioi oman roolinsa tarkasti. Hän mainitsee monia yhtäläisyyksiä tutkittavien kanssa: sama ikä, sama äidinkieli, sama postsosialistinen tausta, jopa ulkoisesti samaa näköä. Hänen ulkopuolisen positionsa ilmeni siinä, että hän oli ohjelmassa antropologina, ei päihderiippuvaisena tai uskoavaisena. Hän ei myöskään tuntenut vankilaelämää, huumeekoukussa olemisen tuskaa, ei sairastanut kroonisia sairauksia tai kärsinyt muista kovan elämän mukanaan tuomista vammoista. Mikeshinin kuvaa, miten hänen omat fyysiset kokemuksensa ja haasteet – kylmyys tai kuumuus, nälkä, selkäkipu, unettomuus, raikkaan ilman ja fyysisen aktiivisuuden puute – vaikuttivat hänen suhtautumiseensa. Hän joutui refleктоimaan osallistumisen synnyttämiä ajatuksia ja tunteenpurkauksia analyysin elementteinä. Tämän voi arvioida olevan etnografiaa parhaimmillaan: tutkija käyttää kokonaisvaltaisesti itseään tutkimusvälineenä.

Viides luku käsittelee huume- ja alkoholiriippuvuutta Venäjällä ja luku kuusi venäläistä baptisimia globaalina ilmiönä. Mikeshin nostaa venäläisten baptistien opetuksesta

keskiöön Raamatun kirjaimellisen tulkinnan ja erityisesti niin kutsutun synodaalikäännöksen merkityksen uskonnarratiivien pohjana. Käännös on hyvin runollinen ja rytmillinen, mutta yli 150 vuotta vanha. Sen valmistumiseen vaikutti silloinen poliittinen ja yhteiskunnallinen tilanne. Luvut seitsemän ja kahdeksan ovat kiinnostavia tuloslukuja. Niissä baptistien parissa tapahtunutta vieroitusta ja kääntymystä kristityksi analysoidaan vieroitushoitona, baptistien opin kautta, radikaalin kääntymyksen näkökulmasta, vieroitushoitujen ulkoisen ankeuden ja infrastruktuurin kautta. Lisäksi listataan vieroitushoidon yhteneväisyyksiä niin vankilamaailmaan kuin kristilliseen perhekäsitykseenkin. Käsitteilyn monipuolisuus palkitsee lukijaa, vaikka paikoin pohdinnan syvyys jää paljouden jalkoihin.

Mikeshinin mukaan vieroitusta kääntymyksen kautta ja kääntymystä vieroituksen kautta liittyvät ohjelmassa toisiinsa. Biokemiallinen vieroitusta tapahtuu pitkällä eristämällä, mutta pääpaino on psykologisessa vierottamisessa, johon kuuluvat myös tupakoinnin, valehtelun, kirjoilemisen ja seksuaalisten irtosuhteiden lopettaminen. Vaadittu itsekontrolli organisoidaan ja legitimoitetaan täydellisesti synnin käsitteellä. Mikeshinin kiinnostava tulos on maallikkohermeneutiikan käyttäminen: Raamatun kirjaimellinen tulkinta yhdistyy vieroitushoidossa olevien tai sen juuri läpäisseiden vanhimpien ja pastorien omaan taustaan. Katu-elämän, narkkarikulttuurin ja vankilakokemusten kautta muun muassa syntiä, siitä vapautumista, lankeamista ja kuolemaa synnin palkkana tulkitaan omintakeisesti ja äärimmäisyyksien kautta. Tätä Mikeshinin kuvaa esimerkillä Matteuksen evankeliumin kohdasta:

”Kun saastainen henki lähtee ulos ihmisestä, se harhailee autioilla seuduilla ja etsii lepopaikkaa, mutta ei löydä. Silloin se päättää: ’Minä palaan kotiini, josta lähdin’. Kun se sitten tulee ja löytää huoneensa tyhjil-

lään, lakaistuna ja hyvässä järjestyksessä, silloin se hakee seitsemän vielä pahempaa henkeä ja ne tulevat sisään ja asettuvat sinne asumaan.” (Matt. 12: 43–45.)

Tämä kohta liitetään päihdevieroituksen ja nähdään, että vieroitus ilman kääntymystä on oman huoneen siivoamista, vaarallisempaa kuin alkuperäinen riippuvuus. Yksilön tulee kääntyä kristityksi, toisin sanoen katua syntejiään ja ottaa Jeesus taloon, sillä kukaan ei voi ”pitää taloaan puhtaana itse”. Kääntyneen todistusnarratiivi kulminoituu kääntymystä edeltävään ja sen jälkeiseen aikaan, ja niiden väliseen eroon: aiemmin syntinen elämä johdatti tuohon (hiv/aids, hepatiitti, rikokset, vankilarangaistukset), nyt pelastuneen elämässä Jumala antaa merkityksen (uusi perhe, vieroittuminen, uskonyhteisö). Mikeshinin mukaan kääntymys baptistiksi on yleensä pysyvää. Hänen mukaansa tätä tukee baptistien marginaalinen asema Venäjällä, joka kutsuu ”tiukaan identiteettiä ja kuulumiseen”. Tätä olisi ollut mielenkiintoista pohdita enemmänkin.

Tutkimus tuo arvokasta uutta tietoa omalla antropologian alallaan, mutta sillä on annettavaa myös muille aloille, erityisesti sosiaalisen eriarvoisuuden, kristillis-pohjaisen hyväntekeväisyyden, globaalin vapaakristillisyyden ja Venäjän vähemmistöjen tutkimiseen. Myös venäläisten baptistien opetusta valotetaan uudesta kulmasta, joka ilmentää sen toteutumista päihdevieroitusohjelmassa vieroittuneiden raamatuntulkinnan kautta.

Mikeshinin teksti on mukana-satempaavaa. Luin samoihin aikoihin viime aikojen parhaita venäläisiä uutuusteoksia, Roman Sentšinin romaanin *Jeltyševit, erään perheen rapio*. Loistava fiktiivinen kirja on uutta venäläistä realismia, yhteiskuntakriittinen hätähuuto maaseudun nuorten miesten puolesta. Mikeshinin tieteellisen tutkimuksen lopputulos on onnellisempi (vaikka kaikki eivät saa apua). Molemmat kirjat

laajensivat ymmärrystäni siitä kontekstista, jossa Mikeshinin kuvaamat vähemmistökirkot rakentavat venäläistä kansalaisyhteiskuntaa optimismin, päihdevastaisuuden ja ahkeruuden avulla. Mikeshinin päättää tutkimuksensa yhteenvetoon ”veljien” muutoksesta. Hän etäännyttää itsensä heidän uudestakin arvo maailmastaan, mutta kuvaa kääntyneitä sympaattisiksi, rehellisiksi, vilpittömiksi ja rakastaviksi ihmisiksi. Heidän elämällään on tarkoitus, ja he ovat onnellisia jokaisesta päivästä ja vaatimattomista oloistaan. Mikeshin näkee tämän vastakohtana ”tavalliselle venäläiselle ihmiselle – puhumattakaan huumeriippuvaisista ja alkoholisteista”.

MAIJA PENTTILÄ, DOS.

MAARIT HYTÖNEN
Maaksi sinun pitää jälleen tulla: Kuolema ja siihen valmistautuminen sekä kuolemanjälkeinen elämä Osmo Tiililän, Irja Kilpeläisen ja Martti Lindqvistin ajattelussa. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 121. Tampere 2015. 165 s.

Kuolema yhdistää kaikkia ihmisiä, mutta kuolemaan valmistautumisesta sekä kuolemanjälkeisestä elämästä on erilaisia käsityksiä. Länsimaaisessa kulttuurissa erityisesti kristinusko ja rationalismi ovat vaikuttaneet ihmisen peruskäsityksiin elämästä, ihmisenä olemisesta, elämän tarkoituksesta ja kuolemasta.

Kirkon tutkimuskeskuksen tutkijan, teologian tohtori, dosentti Maarit Hytösen tutkimus *Maaksi sinun pitää jälleen tulla* selvittää kolmen suomalaisen teologin, Osmo Tiililän, Irja Kilpeläisen ja Martti Lindqvistin, käsityksiä kuolemaan valmistautu-

misesta, kuolemasta ja kuolemanjälkeisistä tapahtumista. Kaikki kolme ovat käsitelleet kuolemaa kirjallisessa tuotannossaan ja vaikuttaneet niin suomalaisten kuin varsinkin suomalaisten teologien käsitykseen kuolemasta. He kaikki ovat kirjoittaneet kuolemasta kahdessa eri roolissa, ammatillisessa ja henkilökohtaisessa.

Osmo Tiililä (1904–1972) kirjoitti kuolemasta dogmatiikan professorina ja sydänkohtauksen kokeneena miehenä. Irja Kilpeläinen (1911–1999) on puolestaan kirjoittanut kuolemasta sairaalasielunhoitajan näkökulmasta mutta myös äitinsä omaishoitajana ja vanhukseena. Martti Lindqvist (1945–2004) kirjoitti eetikona ja terapeutina sekä vaimonsa kuolemaa surevana miehenä.

Tutkimuksessaan Hytönen esittelee ensin lyhyesti ajankohtaista suomalaista kuolemaan liittyvää keskustelua, viimeaikaista tutkimusta sekä Suomen evankelis-luterilaisen kirkon opetusta. Sen jälkeen hän kuvaa Tiililän, Kilpeläisen ja Lindqvistin käsityksiä kuolemasta ja siihen valmistautumisesta sekä kuolemanjälkeisestä elämästä. Kunkin luvun alussa on lyhyt katsaus kyseisen teologin henkilöhistoriaan ja siihen, miksi kuolemasta tuli heille läheinen teema.

Tiililän teologinen löytö oli ns. teoteleettinen teologia, käsitys pelastushistorian jatkumosta. Raamattu muodostaa Tiililän ajattelussa kokonaisuuden, jossa Jumalan ilmoitus tulee julki. Vastaavanlaisen Raamattuun perustuvan kokonaisuuden Tiililä rakentaa myös kuolemanjälkeisistä tapahtumista. Kun kaikki Uuden testamentin kuolemaa ja sitä seuraavia tapahtumia koskevat kohdat pyritään esittämään johdonmukaisena kokonaisuutena, tuloksena on hänen mukaansa välitilapoppi. Jeesus palaa maan päälle kirkkaudessaan, jonka jälkeen tapahtuu kuolleiden ylösnouseminen ja viimeinen tuomio. Uudestisyntyminen ennen ajallista kuolemaa mer-